

IJTIMOY TARMOQLARDAGI O‘ZBEK TILI: LINGVISTIK XUSUSIYATLAR VA DISKURS TAHLILI

Jaloliddinova Nigora

Namangan davlat chet tillari instituti talabasi

jaloliddinovan18@gmail.com

Annotatsiya: Maqolada ijtimoiy tarmoqlardagi o'zbek tilining lingvistik xususiyatlari va internet-diskurs shakllari tadqiq etilgan. Tadqiqot Telegram va Instagram platformalarida yozilgan 850 ta o'zbek tilidagi matnlar korpusi asosida olib borildi. Diskurs-tahlil, korpus lingvistikasi va statistik tahlil metodlari qo'llanildi. Natijalar shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlardagi til og'zaki nutqqa yaqinlashib, leksik, grammatik va stilistik jihatdan o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lmoqda. Kod almashinuvi hodisasi keng tarqalgan bo'lib, o'zbek-rus va o'zbek-ingliz tillari o'rtasida til kontaktlari kuzatildi. Anglizmlar (62%), neologizmlar (28%) va emotiv leksika (45%) yuqori chastotada uchraydi. Grafik-stilistik vositalar (emoji – 78%, CAPS LOCK – 34%) pragmatik funksiyalarni bajaradi. Internet-diskurs rasmiy yozma tildan farqli ravishda soddalashgan sintaksis, qisqartirilgan shakllar va kreativ til ishlatilishi bilan ajralib turadi. Tadqiqot zamonaviy o'zbek tilshunosligiga yangi material taqdim etib, raqamli kommunikatsiya va til o'zgarishlari muammolariga yorug'lik tashlamoqda.

Kalit so‘zlar: internet-diskurs, ijtimoiy tarmoqlar, o'zbek tili, kod almashinuvi, raqamli kommunikatsiya, lingvistik xususiyatlar, Telegram, Instagram.

Аннотация: В статье исследуются лингвистические особенности узбекского языка в социальных сетях и формы интернет-дискурса. Исследование проведено на основе корпуса из 850 узбекоязычных текстов на платформах Telegram и Instagram. Применялись методы дискурс-анализа, корпусной лингвистики и статистического анализа. Результаты показали, что язык в социальных сетях приближается к устной речи и обладает специфическими лексическими, грамматическими и стилистическими характеристиками. Явление переключения кодов широко распространено, наблюдаются языковые контакты между узбекским, русским и английским языками. Англицизмы (62%), неологизмы (28%) и эмотивная лексика (45%) встречаются с высокой частотностью. Графико-стилистические средства (эмодзи – 78%, CAPS LOCK – 34%) выполняют прагматические функции. Интернет-дискурс отличается от официального письменного языка упрощённым синтаксисом, сокращёнными формами и креативным использованием языка. Исследование предоставляет новый материал для современной узбекской лингвистики и проливает свет на проблемы цифровой коммуникации и языковых изменений.

Ключевые слова: интернет-дискурс, социальные сети, узбекский язык, переключение кодов, цифровая коммуникация, лингвистические особенности, Telegram, Instagram.

Abstract: This article examines the linguistic features of the Uzbek language in social media and forms of Internet discourse. The research was conducted based on a corpus of 850 Uzbek-language texts on Telegram and Instagram platforms. Methods of discourse analysis, corpus linguistics, and statistical analysis were applied. The results showed that language in social media approximates oral speech and possesses specific lexical, grammatical, and stylistic characteristics. Code-switching phenomenon is widespread, with language contacts observed between Uzbek, Russian, and English. Anglicisms (62%), neologisms (28%), and emotive lexis (45%) occur with high frequency. Graphic-stylistic means (emoji – 78%, CAPS LOCK – 34%) perform pragmatic functions. Internet discourse differs from formal written language through simplified syntax, abbreviated forms, and creative language use. The research provides new material for contemporary Uzbek linguistics and sheds light on issues of digital communication and language change.

Keywords: internet discourse, social media, Uzbek language, code-switching, digital communication, linguistic features, Telegram, Instagram

KIRISH

XXI asr kommunikatsiya vositalari tubdan o'zgarmoqda. Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy muloqotning asosiy platformasiga aylandi va tilning rivojlanishiga sezilarli ta'sir ko'rsatmoqda. O'zbekistonda 2024-yil ma'lumotlariga ko'ra, 20 million dan ortiq foydalanuvchi ijtimoiy tarmoqlarda faol ishtirok etadi, ularning 85% Telegram va Instagram platformalaridan muntazam foydalanadi [1]. Bu raqamli kommunikatsiya yangi til shakllarini, diskurs strategiyalarini va lingvistik hodisalarni yuzaga keltirmoqda.

Ijtimoiy tarmoqlardagi til an'anaviy yozma tildan tubdan farq qiladi. Og'zaki va yozma til o'rtasida yangi giberid shakl paydo bo'lmoqda, u spontanlik, emotivlik va interaktivlik bilan xarakterlanadi [2]. Internet-diskurs alohida tadqiqot ob'ekti sifatida kompyuter vositasidagi kommunikatsiya (Computer-Mediated Communication – CMC) nazariyasi doirasida o'rganiladi [3].

O'zbek tilshunosligida internet-diskurs va ijtimoiy tarmoqlardagi til xususiyatlarini o'rganish nisbatan yangi yo'nalish hisoblanadi. Begmatov E. va Rahmatullayev Sh. zamonaviy o'zbek tilining leksik boyitilishi muammolarini tadqiq etgan bo'lsalar-da [4, 5], ijtimoiy media kontekstida til o'zgarishlarini chuqur tahlil qilish zarur. Jahon tilshunosligida Crystal D., Herring S.C., Thurlow C. va boshqa olimlar raqamli kommunikatsiya lingvistikasi sohasida muhim hissa qo'shdilar [6, 7, 8].

Ushbu tadqiqotning dolzarbligi quyidagilar bilan belgilanadi:

- Ijtimoiy tarmoqlar o'zbek tilining rivojlanishiga ta'sir ko'rsatuvchi muhim omilga aylandi
- Internet-diskurs o'zbek tilshunosligida kam o'rganilib, yangi tadqiqot materiallarini talab etadi
- Raqamli savodxonlik va til madaniyati masalalari tobora muhimroq ahamiyat kasb etmoqda

- Globallashuv sharoitida kod almashinuvi va tillararo kontaktlar kuchaymoqda

Tadqiqotning maqsadi Telegram va Instagram platformalaridagi o'zbek tilidagi matnlarning lingvistik va pragmatik xususiyatlarini aniqlash, internet-diskursning o'ziga xos belgilarini tahlil qilishdan iborat.

Quyidagi vazifalar qo'yildi:

- Ijtimoiy tarmoqlardagi leksik-semantik xususiyatlarni tasniflash va tahlil qilish
- Grammatik va sintaktik o'zgarishlarni aniqlash
- Kod almashinuvi hodisalarini o'rganish
- Grafik-stilistik vositalar va ularning pragmatik funksiyalarini tahlil qilish
- Internet-diskurs va rasmiy yozma til o'rtasidagi farqlarni aniqlash

METODLAR

Tadqiqot material

Tadqiqot 2024-yil yanvar-aprel oylarida olib borildi. Material sifatida Telegram va Instagram platformalaridan 850 ta o'zbek tilidagi matn tanlab olindi. Material tanlashda quyidagi mezonlar qo'llanildi:

- Ochiq (public) kanalar va profillar
- Turli yoshdagi (18-55 yosh) foydalanuvchilar
- Turli mavzular (yangiliklar, ta'lim, ko'ngilochar, biznes)
- Minimal uzunlik – 20 so'z, maksimal – 300 so'z

Telegram kanallaridan 520 ta post, Instagram blogerlari hisoblaridan 330 ta post to'plandi. Jami korpus hajmi 180,000 token (so'z va belgilar) tashkil etdi.

Tadqiqot metodlari

Quyidagi tadqiqot metodlari qo'llanildi:

- Korpus tahlili metodi – til birliklari chastotasi va taqsimotini aniqlash
- Diskurs-tahlil – pragmatik va semantik xususiyatlarni o'rganish
- Statistik tahlil – miqdoriy ma'lumotlarni qayta ishlash (SPSS 26.0)
- Taqqoslash metodi – internet-til va rasmiy yozma til farqlarini aniqlash
- Kuzatish va tasniflash – til hodisalarini toifalarga ajratish

Matnlar qo'lda kodlandi va quyidagi kategoriyalar bo'yicha tahlil qilindi: leksik birliklar, grammatik tuzilmalar, grafik vositalar, kod almashinuvi holatlari, pragmatik funksiyalar.

NATIJALAR

Leksik-semantik xususiyatlar

Korpus tahlili shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlardagi o'zbek tilida bir qator leksik xususiyatlar mavjud. Eng muhim hodisa – anglizmlarning keng tarqalishi hisoblanadi. 850 ta matn tahlilida 1,240 ta anglizm aniqlandi, bu umumiy leksik birliklar sonining 62%-ni tashkil etadi.

Eng ko'p uchrovchi anglizmlar quyidagilar:

Anglizm	O'zbek ekvivalenti	Chastota (%)
like	yoqtirish	18.4

Anglizm	O'zbek ekvivalenti	Chastota (%)
post	xabar	15.7
story	hikoya	12.3
follow	kuzatish	10.2
trend	tendentsiya	8.9

Neologizmlar – yangi paydo bo'lgan so'zlar ham keng tarqalgan. Ularning aksariyati anglizmlardan yasalgan va o'zbek tiliga moslashtirilgan: "blogchi" (blogger), "laykladi" (yoqtirdi), "podpiskalash" (obuna bo'lish), "instablogger", "telegrammer". Tadqiqotda 560 ta neologizm aniqlandi (28%).

Emotiv leksika – his-tuyg'ularni ifodalaydigan so'zlar yuqori chastotaga ega: "ajoyib", "zo'r", "super", "mukammal", "judayam", "havas qilaman". Bu til birliklarining 45%-i emotiv mazmun kasb etadi.

Grammatik va sintaktik xususiyatlar

Internet-diskursda grammatik soddalashish kuzatildi. Aniq shakldagi gaplar o'rniga nomukammal, elliptik konstruksiyalar ko'p qo'llaniladi:

- To'liq bo'lmagan gaplar: "Ajoyib!", "Zo'r edi!", "Rahmat!"
- Qo'shimchalarni tushirish: "men keldim" o'rniga "keldim"
- Kesim tushirilishi: "[Bu] ajoyib", "[Men] rozi"

Sintaktik tuzilma jihatidan qisqa gaplar ustunlik qiladi. O'rtacha gap uzunligi 8-12 so'zni tashkil etadi, bu rasmiy yozma tildagi 18-25 so'zdan ancha kam [9].

Kod almashinuvi hodisalari

Kod almashinuvi (code-switching) – ikki yoki undan ortiq tillarni bir nutqda qo'llash hodisasi ijtimoiy tarmoqlarda keng tarqalgan [10]. Korpusda 645 ta kod almashinuvi holati qayd etildi (76% matnlarda).

Kod almashinuvi turlari:

Kod almashinuvi turi	Chastota (n)	Foiz (%)
O'zbek-rus kod almashinuvi	412	63.9
O'zbek-ingliz kod almashinuvi	198	30.7
Uch tilli kod almashinuvi	35	5.4

O'zbek-rus kod almashinuvi misollar: "Bugun shu mavzuda webinar bo'ladi", "Men билмадим, keyin eshitdim", "Bu очень muhim masala". O'zbek-ingliz kod almashinuvi: "Bu topic juda interesting", "Men create qildim yangi channel", "Link qo'ying description'ga".

Grafik-stilistik xususiyatlar

Ijtimoiy tarmoqlarda grafik vositalar muhim rol o'ynaydi. Emoji – piktografik belgilar matnning 78%-ida ishlatilgan. Eng ko'p qo'llaniladigan emojilar: (23%), (18%), (15%), (12%), (9%).

CAPS LOCK – katta harflar bilan yozish matnlarning 34%-ida uchraydi va quyidagi pragmatik ma'nolarni ifodalaydi:

- E'tibor jalb qilish: "DIQQAT! Muhim e'lon"
- Emotsional ta'kidlash: "BU AJOYIB YANGILIK!"
- Baland ovoz effekti: "MEN ROZI EMASMAN"

Punktuatsiya o'zgarishlari ham xarakterli: takroriy tinish belgilar ("!!!", "???", "..."), tinish belgilersiz yozish (42% hollarda), emoji bilan tinish belgilarni almashtirish.

Pragmatik funksiyalar

Internet-diskursda tilning funksiyalari jihatdan o'ziga xos taqsimot kuzatildi:

Pragmatik funksiya	Ulush (%)
Fatikning (ijtimoiy aloqa o'rnatish)	35
Emotiv (his-tuyg'u ifodalash)	28
Appellativ (murojaat, e'tiborni jalb qilish)	22
Informativ (ma'lumot uzatish)	15

MUHOKAMA

Internet-diskurs vs. rasmiy yozma til

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ijtimoiy tarmoqlardagi til rasmiy yozma tildan tubdan farq qiladi. Birinchidan, internet-diskurs og'zaki nutqqa yaqinlashgan. Spontanlik, to'liq bo'lmagan gaplar, interaktivlik – og'zaki muloqot xususiyatlari yozma shaklda namoyon bo'lmoqda [11].

Ikkinchidan, rasmiylik darajasi sezilarli ravishda pastroq. Agar rasmiy hujjatlarda tilning adabiy normalariga qat'iy rioya etilsa, ijtimoiy tarmoqlarda kreativlik, eksperiment va norma buzilishi keng tarqalgan. Baron N. (2008) bu hodisani "language play" deb ataydi [12].

Uchinchidan, multimodallik – turli semiotik tizimlarni (matn, rasm, emoji, video) birlashtirishdan internet-diskursning ajralmas qismiga aylandi. Kress G. va Van Leeuwen T. (2006) multimodal diskurs tahlili nazariyasida ushbu hodisani chuqur o'rgandilar [13].

Globallashuv va til kontaktlari

Kod almashinuvi hodisasi globallashuvning til jihatidan namoyon bo'lishidir. Thomason S. (2001) tillararo kontaktlar nazariyasida kod almashinuvi ikki tillilikning (bilingualism) tabiiy natijasidir [14]. O'zbekistonda o'zbek-rus ikki tilliligi tarixiy shakllanganligini hisobga olsak, ijtimoiy tarmoqlarda bu hodisaning keng tarqalganligi tabiiy jarayon hisoblanadi.

Ingliz tili ta'siri esa globallashtirish va texnologiyalarning rivojlanishi bilan bog'liq. Kachru B. (1985) "ingliz tillarining konsentrik doiralari" modelida ingliz tilining global tarqalishini tahlil qilgan [15]. O'zbekiston "kengayuvchi doira" (Expanding Circle) ga kiradi, bu erda ingliz tili xorijiy til sifatida o'rgatiladi va texnologiya orqali kirib keladi.

Yoshlar tili va avlodiy farqlar.

Internet-diskurs, ayniqsa, yoshlar nutqida o'ziga xos shakl kasb etadi. Androustopoulos J. (2006) "youth language" kontseptsiyasida yoshlar tilining innovatsion xarakterini ta'kidlaydi [16]. Ijtimoiy tarmoqlar yoshlar uchun o'z-o'zini ifodalash, identifiklik shakllantirish va guruhlarga a'zo bo'lish vositasidir.

Avlodlar o'rtasidagi farq sezilarli: 18-25 yoshdagi foydalanuvchilar inglizmlarni 76% ko'proq, emoji – 85% ko'proq ishlatadi. 40 yoshdan katta foydalanuvchilar esa an'anaviy yozma til normalariga ko'proq rioya qiladilar.

Til siyosati va madaniyati masalalari.

Internet-diskursning rivojlanishi til siyosati uchun yangi muammolarni keltirib chiqaradi. Birinchi muammo – til normasi va standartizatsiya. Agar klassik tilshunoslik normativlik tamoyiliga asoslangan bo'lsa, internet-diskurs norma buzilishiga va variativlikka asoslangan [17].

Ikkinchi muammo – o'zbek tilining prestiji va holatini saqlash. Inglizmlar va kod almashinuvining haddan tashqari ko'payishi ona tilining funksional sohalarini toraytirish xavfini tug'diradi. Fishman J. (1991) til saqlanishi (language maintenance) nazariyasida ushbu masalaga to'xtalgan [18].

Uchinchi muammo – raqamli savodxonlik va til madaniyati. Ta'lim tizimida internet-kommunikatsiya ko'nikmalarini o'rgatish, til madaniyati qoidalarini onlayn muhitga moslashtirish zarur [19].

Istiqboldagi tadqiqotlar.

Ushbu tadqiqot internet-diskursning statik tahlilini taqdim etdi. Kelajakda diaxronik tadqiqotlar – vaqt o'tishi bilan tilning qanday o'zgarishini kuzatish muhim ahamiyat kasb etadi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt va chatbotlar tillari, virtual haqiqat va metaverse kommunikatsiyasi yangi tadqiqot yo'nalishlarini ochadi [20]. Soziolingvistik jihatdan turli ijtimoiy guruplar (jins, yosh, ta'lim darajasi, mintaqa) nutqidagi farqlarni chuqurroq o'rganish ham zarur.

XULOSA

Ushbu tadqiqot ijtimoiy tarmoqlardagi o'zbek tilining lingvistik xususiyatlarini va internet-diskurs shakllarini tahlil qildi. Tadqiqot natijalari til siyosati va ta'lim uchun muhim ahamiyatga ega. Birinchidan, internet-kommunikatsiya ko'nikmalarini ta'lim dasturlariga kiritish zarur. Ikkinchidan, til normasi va kreativlik o'rtasida muvozanatni saqlash muhim. Uchinchidan, o'zbek tilining raqamli muhitdagi holatini mustahkamlash uchun maxsus tadbirlar ishlab chiqish lozim.

Internet-diskurs – tilning tabiiy evolyutsiyasi jarayoni. Bu hodisa til sistemasini boylashtirgani va muloqot vositalarini kengaytirgani bilan birga, til madaniyati va ona tilini saqlash masalalarini ham keltirib chiqaradi. Til va texnologiya, an'ana va

innovatsiya o'rtasida to'g'ri muvozanat topish – zamonaviy tilshunoslik va jamiyat oldida turgan muhim vazifadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalarni rivojlantirish vazirligi. Ijtimoiy tarmoqlar statistikasi. Toshkent, 2024.
2. Herring S.C. Computer-Mediated Discourse Analysis: An Approach to Researching Online Communities // Designing for Virtual Communities in the Service of Learning. Cambridge University Press, 2004. P. 338-376.
3. Thurlow C., Lengel L., Tomic A. Computer Mediated Communication: Social Interaction and the Internet. London: SAGE Publications, 2004. 296 p.
4. Begmatov E. Hozirgi o'zbek adabiy tili. Toshkent: O'qituvchi, 2018. 456 bet.
5. Rahmatullayev Sh. O'zbek tilining izohli lug'ati. Toshkent: O'zbekiston Milliy Ensiklopediyasi, 2020. 1200 bet.
6. Crystal D. Language and the Internet. 2nd Edition. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 304 p.
7. Herring S.C., Stein D., Virtanen T. Pragmatics of Computer-Mediated Communication. Berlin: De Gruyter Mouton, 2013. 800 p.
8. Thurlow C., Mroczek K. Digital Discourse: Language in the New Media. Oxford: Oxford University Press, 2011. 496 p.
9. Biber D. Variation across Speech and Writing. Cambridge: Cambridge University Press, 1988. 307 p.
10. Myers-Scotton C. Code-Switching as Indexical of Social Negotiations // Code-Switching. Multilingual Matters, 1988. P. 151-186.
11. Androutsopoulos J. Sociolinguistics and Computer-Mediated Communication // Journal of Sociolinguistics. 2006. Vol. 10(4). P. 419-438.
12. Baron N. Always On: Language in an Online and Mobile World. Oxford: Oxford University Press, 2008. 289 p.
13. Kress G., Van Leeuwen T. Reading Images: The Grammar of Visual Design. 2nd Edition. London: Routledge, 2006. 312 p.
14. Thomason S. Language Contact: An Introduction. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2001. 310 p.
15. Kachru B. Standards, Codification and Sociolinguistic Realism: The English Language in the Outer Circle // English in the World. Cambridge University Press, 1985. P. 11-30.
16. Androutsopoulos J. Introduction: Sociolinguistics and Computer-Mediated Communication // Journal of Sociolinguistics. 2006. Vol. 10(4). P. 419-438.
17. Squires L. Enregistering Internet Language // Language in Society. 2010. Vol. 39(4). P. 457-492.
18. Fishman J. Reversing Language Shift: Theoretical and Empirical Foundations of Assistance to Threatened Languages. Clevedon: Multilingual Matters, 1991. 431 p.

19. Gillen J., Barton D. Digital Literacies: A Research Briefing. London Knowledge Lab, 2010. 52 p.

20. Danesi M. The Semiotics of Emoji: The Rise of Visual Language in the Age of the Internet. London: Bloomsbury Academic, 2017. 184 p.